

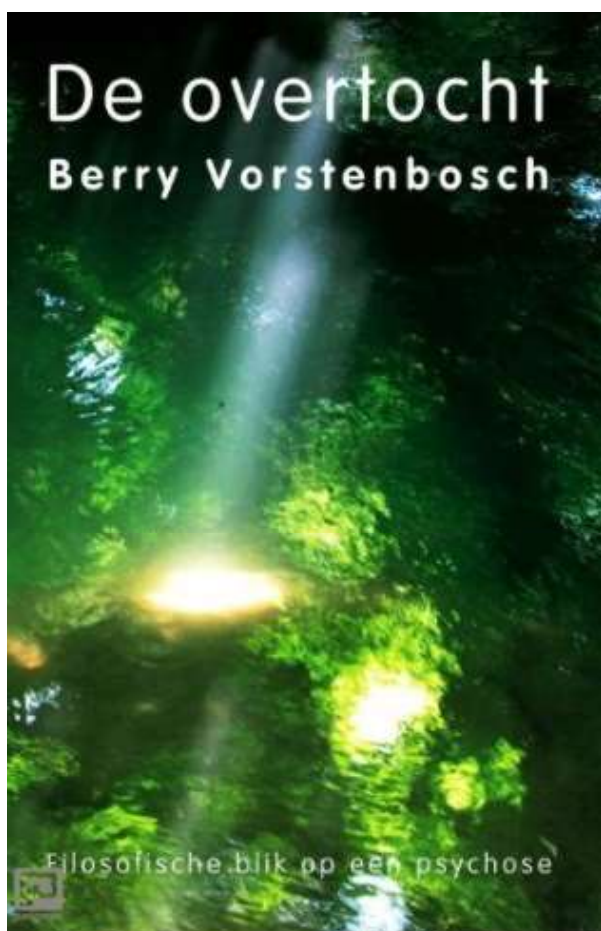

Mirjam Nieboer

‘Een psychose is een reis met onzekere afloop’

‘Heeft u tijdens uw adolescentie weleens het vermoeden gehad dat u misschien wel een genie bent?’ Deze vraag komt uit een psychosetest. Wie heeft het als tiener niet ooit gedacht uitverkoren te zijn voor iets groots? Maar als zo’n gedachte er met je vandoor gaat en maakt dat je de greep op de werkelijkheid verliest, kan dit leiden tot een psychose. In zijn jonge jaren maakte Berry Vorstenbosch, trouw bezoeker van de Dominicuskerk, meerdere psychoses mee. Nu, decennia later, heeft hij er een boek over geschreven: De Overtocht – Filosofische blik op een psychose. Hij bekijkt zijn herinneringen door de bril van de filosofie en gebruikt daarbij de metafoer van een reis. Het resultaat is een fascinerend boek dat de lezer ertoe verleidt mee te reizen naar – voor velen – onbekend gebied.

Berry groeit op in Brabant, in – hoe kan het ook anders – een katholiek gezin. Hij maakt in zijn jeugd de ontkerkelijking mee. “Ik ging naar een katholieke school. Het brugklasjaar begon met een dienst in een bomvolle kapel. In de zes jaren daarna stroomde die kapel letterlijk en figuurlijk leeg. Met grote aantallen gleden de mensen weg uit het christendom.” Ook Berry’s ouders gaan niet meer naar de kerk. De meesten blijven voorgoed weg, maar bij Berry keert het geloof terug. Daarover later meer.

Lichtstraal van zuiver goud

Berry heeft een redelijk gelukkige jeugd, maar als hij natuurkunde gaat studeren in Nijmegen gaat het mis met hem. De psychose begint zich te ontwikkelen als hij, net zoals zijn grote held Einstein, een Groot Inzicht meent te hebben. Het idee trekt hem een moeras in waar hij zelf niet meer uitkomt. Hij krijgt kort na elkaar twee psychoses en wordt opgenomen in een streekziekenhuis en later in de psychiatrische afdeling van het AZU waar hij een half jaar verblijft. In de jaren daarna wordt de angst om opnieuw psychotisch te worden steeds overheersender. Hoewel hij sterke prikkels en indrukken vermijdt, kan hij niet voorkomen dat

hij vijf jaar later opnieuw in een psychotische toestand terecht komt. Het is in deze periode dat hij de weg terugvindt tot het geloof. In zijn boek beschrijft hij een ervaring die in dat proces een belangrijke rol heeft gespeeld:

Nadat hij (een bezoeker, red.) me de hand had geschud en me sterkte en beterschap had gewenst, zag ik hem door de deurpost van die ziekenzaal weglopen. Het was een tijd waarin in katholieke ziekenhuizen de crucifixen boven de deurportalen nog niet waren weggehaald. Opeens viel er een zonnestraal op het crucifix, die via het hoofd van Jezus in mijn ogen kwam. Het crucifix zal van brons geweest zijn, de lichtstraal was van zuiver goud. Voor wat er op dat moment door mij heen ging zijn er, wederom, geen woorden. De lichtstraal vulde mijn hele lichaam op. Was dit liefde? Was dit vergeving – voor wat het dan ook was wat ik gedaan had?

Weg uit de angst

Niet meteen, maar in de jaren hierna komt Berry's leven weer in rustiger vaarwater terecht. "Het was een bevrijdende ervaring: er ging iets in mezelf open en dat duurt voort tot op vandaag. Mijn houding ten opzichte van de Bijbel en van Jezus, maar ook ten opzichte van mezelf, veranderde. Ik was weg uit de angst en was ook niet bang meer dat die terug zou komen. Ik kon verder met het leven." De derde psychose noemt Berry in zijn boek ook wel de 'bekeringspsychose': de vraag die Berry in zijn boek stelt is wat religieuze ervaringen en psychosen met elkaar gemeen hebben en of ze altijd wel van elkaar te onderscheiden zijn. Het geloof speelt sindsdien een belangrijke rol in zijn leven. Maar destijds, in zijn studententijd, kwam hij er niet graag mee voor de dag. "In de jaren tachtig was het makkelijker om je als psychoot te uiten dan als iemand die zich tot het christendom had bekeerd." Hij kan er nu smakelijk om lachen.

Psychose is geen ziekte

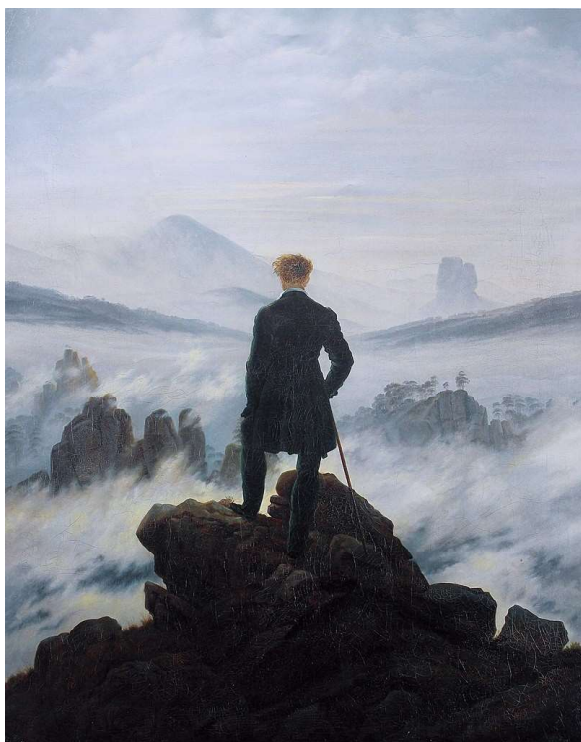
Op de vraag wat een psychose is, maakt Berry de vergelijking met een reis met een onzekere af-

loop. Tijdens het schrijfsproces komt hij in contact met filosoof Wouter Kusters die in *De filosofie van de waanzin* aan de hand van zijn eigen psychotische ervaringen nauwkeurig beschrijft wat er bij een psychose zoal in een mensenhoofd kan gebeuren. Ook hij gebruikt daarbij voortdurend de metafoor van een reis. Berry: "Ik kwam die metafoor in veel verhalen over psychoses tegen. Doordat ik in de loop der jaren wat verder van mijn eigen ervaringen af kwam te staan en door er over te blijven lezen, ging ik de grotere verbanden zien." Hij komt daarbij tot het bevrijdende inzicht dat een psychose geen ziekte is. "Ik heb een weg afgelegd die mijn leven heeft veranderd. De psychoses bungelen niet als zinloze ziektes aan mijn levensverhaal, ze maken er wezenlijk deel van uit."

*Ik heb een weg afgelegd
die mijn leven heeft veranderd*

Angstig avontuur

Het doet hem denken aan een ervaring die hij had in India, toen hij daar in 1984, kort na de derde psychotische periode, als backpacker onderweg was. Op een dag maakt hij een excursie naar een bergpas op meer dan 4000 meter hoogte. "Het was een prachtig, verlaten berglandschap. Er waren geen andere toeristen. Ik zag een paadje dat verder omhoogging en besloot dat te volgen. Toen ik een flink eind op weg was, kwamen er wolken opzetten. In een mum van tijd zag ik helemaal niets meer en koelde het heel erg af. Ik had geen goede kleding bij me, geen kaart, geen kompas, helemaal niets. Ik zat daar en kon geen kant op. Dan gaat er van alles door je heen. Het had werkelijk fataal af kunnen lopen." Gelukkig trekken de wolken na een half uur op en loopt het avontuur goed af. Berry: "Pas jaren later realiseerde ik me: wat ik daar in die bergen fysiek had meegemaakt, is goed te vergelijken met wat ik in de psychoses in mijn hoofd had

Caspar David Friedrich
De wandelaar boven het nevelmeer

meegemaakt. Het doet goed om dat soort verbanden te leggen, weg van de stigmatisering.” Wouter Kusters is op Berry’s verzoek graag bereid hem te ondersteunen bij zijn schrijfproces en hij zal voor de totstandkoming van het boek van grote waarde blijken te zijn.

Girardiaan

Psychose, religieuze ervaring en bekering worden vaker met elkaar in verband gebracht, ontdekt Berry. Bijvoorbeeld door de Franse filosoof René Girard die in Berry’s boek, maar ook in zijn huidige leven, een belangrijke rol speelt. “Bij Girard vond ik de verdieping die ik zocht voor mijn ervaringen”, vertelt hij. De basis van Girards theorie is, dat bij vrijwel alles wat je doet de begeerte meespeelt om net zo goed of beter dan de ander te zijn. Je bent continu bezig jezelf met de ander te vergelijken en die te imiteren. Dit speelt in het klein, bij verliefde pubers in het fietsenhok, en in

het groot. We zijn ons hier meestal niet van bewust. Het geloof helpt om deze reflex bij jezelf te herkennen en er anders mee om te gaan, legt Berry uit. “In de Bijbel lezen we dat ieder mens naar Gods beeld is geschapen en leren we een God kennen die zich weinig aantrekt van waar mensen tegenop kijken of waar mensen op neer kijken. Het is een boodschap die we ook in de Dominicus vaak horen. Als je dat werkelijk kunt ervaren, kom je los van dat eeuwige vergelijken en beter dan de ander proberen te zijn.”

Vergelijking en competitie

Voor deze ommekeer is volgens Girard, maar ook volgens een filosoof als Peter Sloterdijk die Berry in zijn boek ook aanhaalt, een ommekeer, een bekering nodig. Een voorbeeld van een bekeringsverhaal in de Bijbel is het verhaal van Petrus. Berry: “Petrus is constant bezig zichzelf met anderen te vergelijken. Alle apostelen doen hun best, maar hij spant de kroon. Je kunt je afvragen wanneer hij tot bekering kwam. Om Jezus te gaan volgen, was voor hem niet zo’n grote stap. Maar toen kwam het moment van de verloochening. Petrus, die heel hard had geroepen: ‘ik ben bereid met u te sterven, ik ben trouw’, bleek het allemaal niet te kunnen waarmaken. Pas toen hij dat beseftte, kon hij uit de vicieuze cirkel van vergelijking en competitie stappen.” Berry is actief lid van de Girard Studiekring die regelmatig bijeenkomt om de teksten van deze denker te bestuderen, lezingen houdt en eenmaal per jaar met andere studieringleden wereldwijd een internationaal congres bijwoont. “Ik ben een echte Girardiaan,” zegt Berry niet zonder trots. “Zijn gedachtegoed is ook nu weer heel actueel. Ik hoop dat hij meer bekendheid krijgt in Nederland en dat mijn boek daar een steentje aan kan bijdragen.”

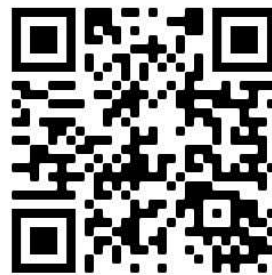
In het dagelijks leven is Berry werkzaam als ICT-er en scrum master. Het verbaast dan ook niet dat hij zijn boek systematisch heeft opgebouwd. Het bestaat uit vier delen van elk drie hoofdstukken, en elk hoofdstuk heeft weer vijf paragrafen. In het eerste deel verkent hij het filosofische *Umfeld*, in deel twee beschrijft hij zijn eerste twee psychoses tegen de achtergrond van de theorie van Girard.

In deel drie gaat het om de bekeringspsychose en komen andere denkers als Sloterdijk en Derrida om de hoek kijken. In het laatste deel doet hij twee casestudy's naar psychoses bij achtereenvolgens de Duitse dichter Friedrich Hölderlin en Robert Pirsig, bekend van *Zen en de kunst van het motoronderhoud*. De op zich al overweldigende leeservaring die het boek biedt, kan via een website nog verder verdiept worden. Daarop is een schat aan achtergrondinformatie te vinden, links, beeldmateriaal en artikelen die via in het boek afgedrukte QR-codes te bereiken zijn.

Hoe voelt Berry zich nu dit werk is voltooid? "Het was een mooi en intensief proces... maar het is ook goed dat het af is," verzucht hij. Dat mensen meer begrip krijgen voor wat een psychose is, is niet zijn voornaamste doel van het boek, al zou je dat misschien verwachten. "Wat ik vooral hoop is dat het mensen ertoe inspireert om buiten de bestaande paden te denken, dat het hun blik verruimt." Heeft het zijn eigen perceptie van zijn verleden veranderd? Berry knikt, na een korte denkpauze, instemmend. "Een voorganger in de Dominicus vertelde een keer in een toespraak dat ze als kind 'verdwalinkje' speelde met de kinderen uit de buurt. Als kinderspel is het leuk, maar echt verdwalen is een schokkende gebeurtenis. Toch, als ik terugkijk op die tijd van de psychoses, kan ik constateren dat ze me ook veel hebben gebracht.

Toen had ik dit zeker niet gezegd maar nu kan ik wel stellen dat ik die ervaring niet had willen missen."

De Overtocht:
filosofische blik op een psychose

uitgegeven door en te bestellen bij uitgeverij
Lontano
www.uitgeverijlontano.nl

De boekpresentatie vindt plaats in de vorm van een zoomsessie op **zaterdagmiddag 17 april 2021 van 15.30 tot 16.30 uur**. U bent daarvoor van harte uitgenodigd. U kunt zich aanmelden met een email naar info@berryvorstenbosch.nl